

۲۰۲۲/۱۰/۳۱

احسان لمر

معرفی «کوتی لندنی کابل» در قاموس کبیر افغانستان

کشور نهایت عزیز و دوست داشتنی ما را اگر «ویرانگر ستان» بگویم شاید خطا نکرده باشم ما از آثار تاریخی 2000 سال خود تا مسجد و سینما 60 ساله، از سلاح و مهمات مدافع خاک و مردم وطن تا آبادی های شهر های کشور را ویران کردیم و می کنیم که در این جمع یکی هم کوتی لندنی است .

ساختمان باشکوهی به شیوه معماری انگلیسی در حین سفر شهزاده نصر الله خان در لندن توجه او را جلب کرد و خواست وقتی به وطن برگردد، بیاد خاطره این سفر نمونه آن عمارت را در کابل بنا کند. او نقشه آن را با خود به وطن آورد و بر طبق آن عمارت مشابه را در دو منزل از خشت پخته اعمار کردند، به دلیل تشابه آن با عمارت اصلی در لندن به "کوتی لندنی" شهرت یافت که در منتهی الیه شهر قدیم، به سوی غرب در کنار دریای کابل، متصل به پل هارتل اعمار گردیده بود. عده ای از صاحب قلمان محترم ما این بناء را مربوط به دوره امانیه می دانند، که اشتباه می باشد.

«سالها قبل که بطرف لیسه حبیبیه می رفتم در جوار سره میاشت ساختمان دو منزله با تیپ اروپائی و رنگ زرد تیره نظرم را جلب نموده بود به نظرم متروک بود و کسی در آنجا دیده نمی شد بخاطر دارم کهنه بودن از دور معلوم میگردید. بعد ها دانستم نام آن ساختمان کوتی لندنی بود» **1**

استاد شاه محمود محمود در جای دیگر نوشت: «در تصویر، کتاره های دریای کابل به خوبی نمایان است، دریا در آن موسم پر آب بوده و زینه های (راه پلهی) که برای پایین شدن به دریا و استفاده از آب دریا [کاربرد داشت]، نیز جلب توجه می کند. در کنار کوتی لندنی ماشین خانه و مناری که به عنوان دود کش از آن استفاده می شد، هنوز وجود دارد. قابل یادآوری است که اولین خط آهن (قطار آهن) حدود ۹۰ سال قبل، از همین جا به فعالیت آغاز کرد... در گذشتهی نه چندان دور، ساعت ۷ صبح، که آغاز کار کارمندان ماشین خانه بود، صدای آژیری (تولهی صبح گاهی) از همین جا به

1 - شاه محمود محمود سایت افغانستان فردا - <http://afghanistanefarda.blogfa.com/post/162qhi>

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

به صفحه قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید

تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

نوا در می آمد. دامنه کوه آسمایی در عقب کوتی لندن به خوبی نمودار است و با کمی دقت در پایین دامنه‌ی کوه درخت های دیده می شود که در دو کنار (نهر درسن، یا نهر درشن، و یا نهر اندرسن) قد افراشته اند.» **2**

بعداً در 4 دسامبر 1923 این مکان زیبا بحیث مکتب صنایع نفیسه از جانب شاه فرهنگ دوست رسماً افتتاح گردید.

«زمانی که پروفیسور غلام محمد میمنه‌گی، پس از پایان تحصیل، از آلمان به افغانستان بازگشت، به ابتکار او، مکتب «صنایع نفیسه‌ی کابل» روز چهارشنبه دوازده قوس ۱۳۰۲ خورشیدی، توسط شاه امان الله طی مراسم رسمی افتتاح گردید. اولین ساختمانی که دانش آموزان در آن به فراگیری دروس آغاز کردند، کوتی لندن بود.» **3**

پس از مدتی در اکتبر 1927 از همین ساختمان اولین صدای رادیو کابل بلند شد، اما عمر رادیو در این دوره خیلی کوتاه بود که بر اثر شورش شوم حبیب الله کلکانی در سال 1307 (1928) از پخش برنامه باز ماند

«در ماه میزان سال 1306 (شاید 1305 شمسی باشد)، برای نخستین بار صدای رادیو کابل از ساختمان «کوتی لندن» توسط یک فرستنده کوچکی ۲۰۰ وات روی موج ۳۶۰ متر به گوش شهروندان کابل رسید.» **4**

«در حالیکه به رسم معمول از روز رادیو در یک تالار با ایراد چند بیانیه و مقاله تجلیل به عمل می آید، هیچیک از سخنرانان این سوال را مطرح نمی سازند و در روز جهانی رادیو نمی پرسند که آن کوتی لندن که به شیوه معماری انگلیسی از آن صدای نخستین رادیوی کابل بلند شد کجاست؟ و اگر ویران شده چرا ویران شده؟ هیچ یک از سخنرانان در روز رادیو این سوال را مطرح نکردند که آن فرستنده کوچک 200 وات که روی موج 360 متر نخستین بار در شهر کابل به نشرات آغاز نمود چه شد؟

باید یکی از سخنرانان این سوال را مطرح میکرد که آیا ممکن نبود از همین یکصد و چند میلیارد دالر کمک های جامعه جهانی که به باد هوا رفت آن تعمیر به اصطلاح کوتی لندن بر اساس عکس ها و آثار باقیمانده در محل اصلی آن واقع در کنار دریای کابل و جوار پل آرتل به شکل اصلی اعمار میشد و اولین وسایل پخش و نشر رادیو کابل در آن به صفت آثار تاریخی گذاشته میشد؟» **5**

---

2 - یاد داشت های شاه محمود محمود، زیر نام «در حاشیه کوتی لندن»، صفحه فیسبوک او: ۱۴ سپتامبر ۲۰۱۳

3 - شهرانی، عنایت الله، شرح احوال و آثار پروفیسور غلام محمد میمنه‌گی، ص ۶۳.

اشتباهی در نوشتن تاریخ ها به نظر می رسد که استاد شهرانی می نویسد: پروفیسور غلام محمد میمنه‌گی «به روز سه شنبه هشتم ماه حوت ۱۳۰۲ خورشیدی وارد افغانستان می گردد» و باز می نویسد «مکتب صنایع نفیسه‌ی کابل به ابتکار پروفیسور به روز چهارشنبه دوازده قوس ۱۳۰۲ خورشیدی ... افتتاح شد». در حالی که، پروفسور غلام محمد میمنه‌گی نمی تواند قبل از آن که به کابل باز گشته باشد، مکتب صنایع نفیسه را در آن جا بازگشایی کرده باشد. اما از آن جایی که غلام محمد میمنه‌گی به نوشته دکتر شهرانی در ۲۳ میزان ۱۳۰۰ خورشیدی (همان جا، ص ۳۰) به آلمان رفت و پس از حدود یک سال به افغانستان بازگشت (چون باز به نوشته دکتر شهرانی، دوره دو ساله را در مدت کمتر از شش ماه به پایان برد - همان جا، ص ۳۱)، می تواند تاریخ بازگشت او احتمالاً در اواخر سال ۱۳۰۱ بوده باشد. دانشنامه آریانا database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/2013/09/blog-post_1334.html

4 - مهدی زاده کابلی، رادیو افغانستان، دانش نامه آریانا: سه شنبه ۵ مرداد ۱۳۸۹؛ همچنین رجوع شود به یاد داشت های شاه محمود محمود، زیر نام «کوتی لندن»، صفحه فیسبوک او: ۴ سپتامبر ۲۰۱۳

5 - بابک سیاوش - به بهانه روز جهانی رادیو یادی از کوتی لندن و نخستین استیشن رادیو - شماره (214) چهارشنبه (29) دلو (1393) (18) فبروری (2015) سایت اینترنتی armaghanmille.wordpress.com/ 2015/02/18

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 2 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکنی د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولی

در کنار کوتی لندنی ماشین خانه
و مناری که به عنوان دود کش
از آن استفاده می شد، هنوز
وجود دارد

«صدای رادیو کابل را در آن
زمان، فقط شهروندان کابل می
توانستند بشنوند و دیگر
شهرهای افغانستان از شنیدن
صدای آن محروم بودند. عمر
رادیو در این دوره خیلی
طولانی نبود و بر اثر حوادث
داخلی در سال ۱۳۰۷ از پخش
برنامه باز ماند..... پخش

دوباره برنامه های رادیو کابل در افغانستان بعد از یک وقفه ۱۳ ساله در زمان صدارت شاه محمود خان، عموی ظاهر شاه و در (اول) ماه حمل ۱۳۲۰ (21 مارچ 1941) خورشیدی با مدیریت محمد محسن خان و با سخنرانی سردار محمد نعیم خان معاون صدراعظم و وزیر معارف افغانستان آغاز شد»⁶

بیانیه سردار محمد نعیم خان برای افتتاح دور دوم رادیو کابل که کاملاً به زبان ملی پشتو بود چنین آغاز شد: «د لوی خدای په نامه او د ننگیالی پشتون ملت د سعادت غوښته د کابل رادیو منځی خپه افتتاح کوم. گرانو پشتنو اوریدونکو دی ار نه یم چه د رادیو اهمیت بیان وکم ، ځکه تاسی تولو پوهیږی چه په اوسنی زمانه کښی زمونږ د ژوندون د ورزنیو ضروریاتو څخه ده او د ملتو په دول دول وظایف پر ځای کوی.....» متن کامل این بیانیه در صفحه 263 و 264- تاریخ افغانستان - یادداشت ها و برداشت های محمد آصف آهنگ - تابستان 1399 چاپ موسسه نشراتی واژه ، با ترجمه دری ان مطالعه بفرمائید.

«اما خاندان نادر شاه از روی بغض و کینه ای که نسبت به شاه مخلوع افغان (شاه امان الله) داشتند، این بنای تاریخی را از ریشه بر کنند و در جای آن، یک پارک تزیینی ساختند. محل کوتی لندنی، امروزه «همان چمن سبز مثلثی پیش از ورود به پل ارتل یا آرتن» است»⁷

«سالها پیش از امروز در کابل از این مکان (ماشین خانه یا فابریکه حری) توله اول در صبح ساعت هفت نیم و توله دوم هشت صبح نواخته میشد، توله سوم چهار دیگر وقت رخصتی مامور ین و کسبه کاران نواخته می شد»⁸

6 - از رادیو کابل تا رادیو افغانستان، صدایی ۸۵ ساله - بی بی سی - بصیر احمد حسین زاده - ۲۵ مارس ۲۰۱۱

7 - کریم عزیز، حقایق و یافته ها و قیافه ها در آیینة پرسش ها و جواب ها، کابل ناتپ، شماره مسلسل ۳۶، سال دوم - اکتبر ۲۰۰۶ از دانشنامه اریانا.

8 - صفحه فیس بوک کابل شهر رویا های ویران

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 3 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

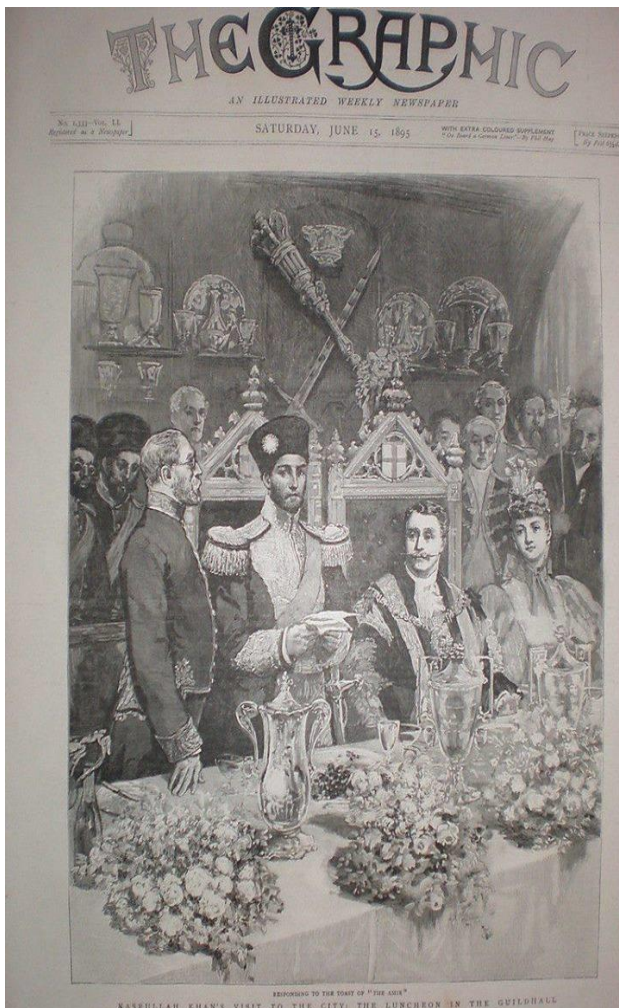
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په خیر و لولی

بعد از نشر مقاله مورخ 2021/11/20 من در افغان جرمن جناب استاد گرامی دکتور سید عبدالله کاظم لطف نموده به همان ارتباط مقاله ذیل را نوشتند

تکمله بر مقاله "کوتی لندنی کابل"

امیر عبدالرحمن در نظر داشت تا روابط سیاسی کشور را بجای هند برتانوی با دولت انگلیس بطور مستقیم برقرار سازد و برای این منظور شهزاده نصرالله خان پسر خود را ظاهراً به دلیل اشتراک در جشن تاج پوشی ملکه ویکتوریا معه یک هیئت به دربار انگلیس فرستاد. نصرالله خان در سال 1273 شمسی (1894م) از کابل بدان سوب حرکت کرد و اولین شخصیت افغان بود که به دربار ملکه حضور یافت و با او دیدار نمود.

حین سفر نظر شهزاده را عمارتی در لندن جلب کرد و خواست وقتی به وطن برگردد، بیاد خاطره این سفر نمونه آن عمارت را در کابل بنا کند. او نقشه آنرا با خود به وطن آورد و برطبق آن عمارت شبیه را در محلی بنا کرد که در جوار دریای کابل کمی دورت از شهر و دهنه شمالی دوه کوه آسمانی و شیر دروازه در جوار "ماشینخانه" مقابل عمارت سره میاشت حالیه (قرار داشت. این عمارت که در دو منزل از خشت پخته اعمار گردید، به دلیل تشابه آن با عمارت

اصلی در لندن به "کوتی لندنی" شهرت یافت. بعد از اكمال تعمیر مذکور مسمی به "کوتی لندنی" گردید و بار اول بهیئت مرکز اداری ماشینخانه مورد استفاده قرار گرفت و سردار محمد عمر خان ملقب به "سردار صنایع" (فرزند امیر عبدالرحمن خان از بطن بی بی حلیمه) هفته یک یا دوبار به آنجا میرفت و از امور مربوطه و ارسی میکرد. چون سردار موصوف چندان بکارها بلدیت نداشت،

عکس یادگاری شهزاده سردار نصر الله خان حین سفر در لندن که به تاریخ 15 جون 1895 در قصر "کولیرهال" لندن در یک دعوت رسمی گرفته شده و موصوف را در حال بیانیه نشان میدهد.

امیر حبیب الله خان سراج الملة برگد محمد سرور خان بارکزای (برادر زاده شاغاسی شیردل خان لویناب) را در راس کار گماشت که زیر نظر سردار محمد عمر خان امور محوله را پیش ببرد و در عین زمان میرمحمد هاشم خان (بعداً وزیر مالیه در دوره امانی از 1301 تا 1307) را به حیث سررشته دار دفتر ماشین خانه عمومی و کمیدان نظامی کابل مقرر کرد.

در این وقت برگد محمد سرور خان دفتر خود را از کوتی لندنی به داخل ماشین خانه انتقال داد و کوتی لندنی به اقامتگاه چند انجنیر انگلیسی که از طرف دولت افغانستان استخدام شده بودند و امور تخنیکی ماشین خانه را پیش

Fehler! Unbekanntes Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په خیر و لولئ

می بردند، تبدیل گردید تا از یک طرف آنها در نزدیک محل کار خود باشند و از طرف دیگر با مردم شهر کمتر تماس داشته و رفت و آمدشان زیر نظر دولت صورت گیرد.

بعد از مدتی کوتی لندن به حیث اولین محلی نشرات رادیو کابل مورد استفاده قرار گرفت که بار اول در عصر امانی بطور (گوشکی) برای شهرکابل نشرات خود را از آنجا آغاز کرد. سپس کوتی لندن برای تجمعات ادبی و فرهنگی اختصاص یافت و مدت کوتاه به حیث کافه - رستوران نیز استفاده شد. در سالهای 1340 کوتی لندن را تخریب کردند و تاهنوز جایش خالی است و دلیل تخریب آن نیز معلوم نشده، ظاهراً به دلیل فرسودگی و اما و یا ... ؟

«رادیو کابل»:

ورود اولین استیشن رادیو با دسته متخصصین و میخانیک ها تحفه حکومت فیدرالی شوروی روسیه و یا به نظر بعضی ها تحفه ملت و دولت آلمان برای ملت افغانستان بود که بتاریخ 27 اسد سال 1299 ش (18 اگست 1920 م) در عهد امانی بطور امتحانی شروع بکار کرد. اولین کارگر افغان که در کابل بدستگاه رادیو تلگراف مصروف خدمت شد، تورانشاه از منسوبین ماشینخانه عمومی کابل بود. در سال 1304 ش یک جوان افغان بنام عطا الله به خاطر آموزش تخنیک رادیو به آلمان اعزام گردید که سال بعد با چند تن متخصص آلمانی و دو دستگاه فرستنده رادیو دوباره به کشور برگشت و آنها کار نصب سندیو و مرسله آنرا آغاز نمودند. در سال 1306 ش رادیو تمام مراحل تخنیکی و قانونی خود را طی کرد و در همین سال به اساس نظامنامه خاص نشرات خود را از عمارت "کوتی لندن" شروع کرد. پخش ساز و سرود و نشر اخبار قسمت مهم نشرات رادیو را تشکیل میداد و اولین مدیر آن محمد محسن نام داشت. استاد قاسم، استاد غلام حسین، استاد نتو، قربان علی ربابی و دیگران در آن آواز میخواندند و ساز می نواختند. در سالهای 1306 و 1307 ش در اطراف و اکناف شهرکابل بلند گوها (لودسپیکر) نصب گردیدند و نخست تعداد کمی رادیو های بطری دار به منازل شخصیت های سر شناس در شهر کابل امتحاناً توزیع شد که در ظرف یک سال تعداد آن به بیش از هزار پایه رسید، البته در پهلوی آن یکنوع رادیو های "گوشکی کرسالی" نیز بود که قیمت آن بسیار کم و به برق یا بطری ضرورت نداشت. از طرف شب خبرها بطور ابتدائی و امتحانی نشر میگردد و اولین نطق خبرهای رادیو کابل عبدالجبار سر محرر جریده امان افغان و دیگر غلام سرور متخلص به "گویا اعتمادی" (نواسه سردار عبدالقدوس خان اعتماد الدوله) بود.

نمای عمومی ماشین خانه و کوتی لندن که از سمت کوه شیردروازه گرفته شده و در انتهای آن قسمتی از "ده افغانان" به نظر میرسد. این عکس در اواخر دوره امانی گرفته شده و پل مشهور "هارتل" با چهار میناره آن در عکس دیده میشود. فتو از صفحه یاد تو کابل محترمه شیم رحیمی

در دوره اغتشاش سال (1307 و 1308 ش) نشرات رادیو متوقف گردید و اما دستگاه رادیو کابل از سال 1309 تا 1318 با برنامه های خاص در ایام اعیاد و لویه جرگه ها و ایام جشن استرداد استقلال از طریق لودسپیکر ها موسیقی و اخبار را پخش می کرد.

رادیو کابل تا سال 1318 مرکز مشخص نداشت و در ایام جشن در عمارت وزارت فواید عامه متصل سمت شمال چمن حضوری (منطقه جشن) از یک اتاق استفاده می کرد. از آن به بعد رادیو کابل نشرات خود را نخست بطور امتحانی و

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 5 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خير و لولئ

در سال 1319 به نشرات رسمی آغاز کرد و در این دوره در ساحه پل باغ عمومی کابل عمارت جدید برای دستگاه رادیو و اداره نشرات آن در جوار وزارت مخابرات بنا گذاشته شد. امور نشراتی رادیو مربوط ریاست مستقل مطبوعات و امور تخنیک و فنی آن مربوط وزارت مخابرات بود. صلاح الدین خان سلجوقی رئیس مستقل مطبوعات و رحیم الله خان وزیر مخابرات در راس امور و در تحت هدایت سردار محمد نعیم خان وزیر معارف و معاون اول صدارت اجرای وظایف می نمودند. عبدالهادی خوژمن و پاینده محمد خان زهیر نطاقان پشتو و غلام عمر شاکر نطاق دری در قسمت خبرها بودند و در امور موسیقی استاد قاسم و استاد غلام حسین بحیث مشاورین و معلمین آواز خوانی و نغمه سازی خدمت زیاد نمودند. استاد عبدالغفور برشنا مشاور عمومی رادیو بود و مدیر نشرات رادیو در اول استاد غلام سرور گویا و بعد محمد عثمان صدقی و نجف علی نباتی معاون نشرات دری بودند. خبرها از طرف آژانس باخترا و مضامین و مقالات علمی و ادبی از طرف هیئت ریاست مستقل مطبوعات و مسایل سیاسی از طرف وزارت خارجه بررسی می گردید و در این دوره همه برنامه بطور زنده و مستقیم پخش می شد، زیرا دستگاه ضبط صورت "ریکادر" وجود نداشت.

در آغاز دوره صدارت محمد داؤد خان تصمیم گرفته شد تا نام "رادیو کابل" به "رادیو افغانستان" تبدیل و کوشش شود تا با اعمار یک دستگاه قوی و جدید آواز رادیو به سراسر کشور برسد. برای این منظور عمارت جدید و بسیار مجهز برای رادیو افغانستان در جوار سرک عمومی در کارته حالیه وزیر اکبر خان متصل به سفارت امریکا به کمک دولت آلمان و همکاری متخصصین آن کشور ساخته شد که تا حال پا بر جاست.»

کوتی لندنی احتمالاً زمان افتتاح مکتب صنایع نفیسه کابل و یا رادیو کابل دوره امنیه می باشد.

فوتو از صفحه محترم مدید زیوری

Fehler! Unbekannter Name für Dokument-Eigenschaft.

د پانو شمیره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکنی د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولئ